

РОЛЬ СТЕРЕОТИПІВ У ПОЛІТИЧНИХ УМОВАХ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті досліджено природу, джерела та механізми формування політичних стереотипів та показано їх роль і значення у політиці. Основна увага зосереджена на висвітленні формування та дії стереотипів, впливу конфлікту інтересів у політичному соціумі на їх характер і зміст.

Ключові слова: стереотип, політичний стереотип, політична комунікація, інформація.

Abstract

The article examines the nature, sources and mechanisms of political stereotypes and shows their role and importance in politics. The main focus is on highlighting the formation and operation of stereotypes, the impact of conflicts of interest in political society on their nature and content.

Keywords: stereotype, political stereotype, political communication, information.

Вступ

Політичний стереотип – це стандартизований, схематичний, спрощений, зазвичай емоційно забарвлений образ соціально-політичного об'єкта (явища, процесу). У масовій свідомості він може замінити знання, значно спрощує і полегшує орієнтацію в політичному просторі. У цілому політичний стереотип – це усталене й масове явище політичної свідомості і поведінки, яке формує політичний простір.

Основна частина

Політичні стереотипи є найбільш відособленими від безпосереднього емпіричного досвіду, а тому призводить до спрощених оцінок та суджень (свої-чужі, хороші-погані та ін.), адже пересічна людина бачить тільки зовнішні найяскравіші прояви політичних процесів [1].

О. Труха вважає, що політичні стереотипи відображають внутрішні ціннісні орієнтації особи. У випадку, коли в названій сфері панує цінність визнання, політична свідомість насичується стереотипами відсутності у політиків рис, властивостей і вчинків, за які їх можна було б поважати. Тоді політичні уявлення вибудовуються довкола особистісної потреби у визнанні та повазі, охоплюють критерії оцінки відповідності ідеалу людини. При перенесенні внутрішніх очікувань на особу політика і на сферу політики у ситуації осмислення розбіжностей формується негативно звинувачувальний стереотип. Водночас, якщо ціннісно-сміслова сфера утворена із матеріально-гедоністичних цінностей, то політичні стереотипи відображають користь та вигоду, й відтак сповнені емоційними переконаннями важливості «повного гаманця», достатніх «грошових надходжень» тощо. Цінності самоактуалізації продукують політичні стереотипи, що виявляють готовність довіряти політичному лідеру за умови його відповідності критерію високого рівня соціальної активності, спрямованої на досягнення позитивних зрушень у суспільстві [2].

Суть політичного стереотипу полягає у тому, що він є захисною реакцією свідомості на тиск суспільно-політичних подій та великого об'єму інформації про політичну дійсність, яка збільшується з кожним днем. Іншими словами, стереотип у своєму первинному стані є ані позитивним, ані негативним явищем. Він є елементом політичної свідомості індивіда, який за допомогою низки механізмів формує спрощене уявлення про політичну дійсність. Лише в окремих ситуаціях під впливом різноманітних зовнішніх та внутрішніх факторів політичний стереотип набуває позитивного чи негативного значення.

Механізмами формування політичних стереотипів є когнітивні процеси політичної свідомості. Найголовнішими з них можна назвати категоризацію—процес віднесення того, що сприймається зараз до певної групи схожих образів у свідомості; генералізацію—зниження важливості характеристик образу для того, щоб узагальнити його з йому подібними; каузальну атрибуцію—приписування вигаданих ознак образу, який є маловідомим; конфігуративну атрибуцію—пошук причинно-наслідкових зв'язків.

Утворення стереотипів пов'язане із формуванням концептів та їхніх сталих об'єднань. Комунікаційний статус концепту визначається його функцією бути носієм і водночас засобом передачі смислу, здатністю зберігати знання, сприяючи обробці суб'єктивного досвіду шляхом підведення інформації під певні, вироблені, суспільством класи та категорії.

Розвиток свідомості відбувається у двох полярних напрямках: до архетипів, і тоді у свідомості з'являються автентичні, культуротворчі елементи, та до інстинктів, що призводить до переобтяження свідомості нерелексивними й часто деструктивними елементами. Розвиток свідомості невіддільний від становлення та руйнування стереотипів, що її конституують. Особливо це стосується рівня масової свідомості, який складається з надособистісних структур, що мають як діахронічний (архетипи, міфи), такі синхронічний (стереотипи, еталони) вимір. Медійне стереотипотворення, спрямоване на форматування масової свідомості, рухається відповідним чином. Стереотипи з'являються внаслідок рефлексивного опрацювання міфологічного й архетипічного матеріалу. Вони також утворюються та функціонують в емоційному полі діяльності засобів масової комунікації як символічні індекси інстинктів.

Медійне середовище створює умови для розробки та репрезентації різних видів соціальних ідентичностей, побудованих за принципом контрастного мислення через увиразнення опозиції «ми—вони». Потреба індивіда у певній спільноті, яка стосовно однієї людини є вищою владою, виявляється як фундаментальна особливість панівного сьогодні соціоцентричного менталітету. Йдеться не лише про природне ототожнення людини з певною референтною групою, цінності та життєві орієнтири якої, зокрема, можуть бути медіатизовані й сприйняті її членами як зовнішні комунікаційні повідомлення. Схильність до амбівалентності у баченні себе та свого місця в соціумі є непереборною для людської натури.

Сьогодні опозиція «ми—вони», представлена в засобах масової комунікації, часто функціонує як синонімічна опозиції «свій—чужий», цьому сприяють комунікаційні формати, які поляризують суспільство. Як «чужі» для масової аудиторії у медіа найчастіше постають «представники влади», «заможні люди», «злочинці». Засвоєний негативний прототип «чужих» у буденному сприйнятті розповсюджуються на всіх без винятку носіїв владних повноважень, породжуючи опозицію «ми—влада». Прояви стереотипізованого контрастного мислення (ми й всі інші) на рівні ідеології (релігії, політики або повсякденної свідомості) в сучасних умовах глобалізації, поглиблення інтеграційних процесів несе в собі реальну загрозу соціальної й культурної конфронтації на релігійному, етнічному, мовному ґрунті. Здавалося б, єдиний інформаційно-комунікативний простір сучасного світу, створений удосконаленими засобами зв'язку та пересування людей, має підсилювати природне прагнення людей до об'єднання, гармонізації людських відносин. Утім, багатополарність сучасного світоустрою актуалізувала проблеми, що існували в людській спільноті протягом багатьох років її існування [3].

Висновки

Політичний стереотип стає інструментом маніпуляції у процесі політичної комунікації. Комунікаційне середовище привчає людину до існування абстрактного «іншого», проти якого будується шаблон, насичений смислообразами—майбутнє середовище для формування політичних стереотипів як найпростішого шляху впливу на політичну свідомість громадянина.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Політологічний енциклопедичний словник / упор. В. П. Горбатенко; За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. — 02-е вид., доп. і перероб. — К. : Генеза, 2004. — 736 с.
2. Трухан О. Психологічний аналіз ціннісного спричинення політичних стереотипів студентської молоді / Оксана Трухан // Психологія і суспільство. — 2010. — № 1. — С. 137-142.
3. Маклюэн М. Галактика Гутенберга. Становление человека печатающего. — М. : Академический проект, 2005.— 496с.

Гребінь Марина Миколаївна – студентка групи П-19б, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: marhreb22@gmail.com;

Науковий керівник: **Корнієнко Валерій Олександрович** – кандидат історичних наук, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри суспільно-політичних наук, академік Української Академії політичних наук. Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: valkorney1958@gmail.com;

Grebin Marina – P-19b student, Faculty of management and informative safety, Vinnytsya national technical university, Vinnytsya, e - mail: marhreb22@gmail.com;

Scientific supervisor: **Kornienko Valeriy** - Candidate of Historical Sciences, Doctor of Political Sciences, Professor, Head of the Department of Social and Political Sciences, Academician of the Ukrainian Academy of Political Sciences. Vinnytsya National Technical University, Vinnytsya, e-mail: valkorney1958@gmail.com.